

В Україні про цю постать відомо не так і багато, навіть про місце народження: за одними джерелами народився в Херсоні, за іншими – в Одесі, в Херсон переїхав пізніше; по батькові – Федорович, за іншими даними – Теодорович. Навчався в Петербурзі у школі Імператорського товариства заохочення художників, директором якої був М. Реріх. У 1918 році повернувся в Україну, але вже через 2 роки виїхав із неї назавжди. Понад 50 років прожив у Парижі, де виставляв свої полотна, а також друкував твори в газеті „Відродження” і „Новому журналі”. Він намагався у своїх картинах зберегти старий Париж, який стрімко зчезав під натиском сучасних енергійних нуворишів (як сучасний Київ, Москва чи Вільнюс).

Художник випробував себе у різних техниках і стилях: кубізм, конструктивізм, сюрреалізм, неореалізм, абстракціонізм. У колекції Герра знаходиться близько ста полотен майстра, з котрим він був особисто знайомим. У 1979 році Рене видав збірник оповідань художника „Перекресток” і написав до нього передмову „Тайны Михаила Андреевко”. З 1964 року Андрієнко, котрий говорив і писав тільки російською, почав писати українською і друкувати свої оповідання в журналі „Сучасність” (наприклад, оповідання „Нез’ясована справа” з доволі цікавим детективним сюжетом, де на стильову манеру автора помітно вплинув його другий фах – художника).

Описуючи автопортрет М. Андрієнка-Нечитайла в колекції Герра, Л. Звонарьова зауважує: „Несмотря на официальную форму одежды – костюм, галстук, главное, что бросается в глаза, на этом автопортрете – это печальное глаза и скорбный рисунок губ” (с. 270). Хтозна, може, це вічний сум за втраченою батьківщиною...

Доля зібраних французьким славістом фондів уже виходить за межі приватних інтересів і потребує цілеспрямованої, систематичної роботи команди професіоналів (філологів, текстологів, бібліографів, мистецтвознавців тощо), здатних комплексно опрацьовувати і досліджувати багатогранну культурну спадщину російського зарубіжжя. І, можливо, не лише російського, бо закономірно виникає питання, принаймні у мене особисто, а чи були зв’язки між ним і представниками української діаспори. Як відомо, з Парижем пов’язана доля львівського поета і художника С. Гординського, котрий відвідував вистави у паризькому театрі, оформлені М. Андрієнком-Нечитайлом (праці останнього в царині театральної декорації, за свідченням В. Січинського, „займають одно з перших місць в сучасному європейському мистецтві”, а в його творчості „можемо знайти окремі явища, ідеї, проблеми, які ставили перед собою різні мистецькі напрямки останніх десятиліть”). В мюнхенській „Сучасності”, де презентував свої твори Нечитайло, друкувалося чимало українських митців.

Тож книга Л. Звонарьової, насичена фактами, свідченнями, змістовними додатками та ексклюзивними ілюстраціями, допомагає усвідомити всю масштабність і значущість зібраного Р. Герром – „відкривачем загубленого світу” культури. Тим паче, що дослідниця сама побувала в Парижі, в російському Некрополі (цвинтарі Сент-Женев’ев-де-Буа, який став останнім прихистком митців-вигнанців), власноруч доторкнулася до цього світу.

Одержано редакцією 16. 01. 2013 р.

Прийнято до публікації 25.01.2013 р.

УДК 821.161.2.09 Пагутяк

Оксана ГАЛАСВА

МІСТИЧНА РЕАЛЬНІСТЬ СЕЛА УРІЖ

Пагутяк Галина. Уріж та його духи / Галина Пагутяк. – Львів : ЛА «Піраміда», 2012. – 120 с. – (Приватна колекція)

У 2012 році у видавництві «Літературна агенція «Піраміда» побачила світ книга відомої української письменниці, лауреатки Шевченківської премії (2010 р.) Галини Пагутяк «Уріж та його духи». Про що вона? Це розповідь про живих та мертвих жителів рідного для

авторки села Урожа, а також сусідніх сіл. У творі містичні епізоди сприймаються як реальні. Важко розмежувати авторку та персонажа, тому що вживання займенників ми, я тяжіє до автобіографізму. Письменниця ні на мить не забуває, що вона є частиною українського народу, веде читачів своїми дорогами, у передмові зазначає, що кожен із жителів міг написати таку книгу. Але саме це зробила Галина Пагутяк.

Проста, зрозуміла мова, описи місцевостей слугують чіткішому сприйняттю розповідей про рідне авторці село, його мешканців, а ще про наболілі спогади. Із любов'ю Галина Пагутяк згадує свою бабцю, яка розповіла жахливу історію про Паленту, що втопилась у колодязі. Для героїні-дівчинки це слугувало передісторією віри в потойбічне життя, уявляла, «як та *ходить*». Причиново-наслідкові зв'язки прослідковуються у багатьох історіях, зокрема про смерть семикласниці, котра вхопилася за оголений електричний дріт. Інтригуючою є думка авторки про існування можливості, що дівчинка може прокинутися в труні. Такий епізод переплітається з овіяними теплом спогадами про батьків, зокрема про матір, яка боялась електрики, котра приїхала «з Дрогобича й привезла нам бісквітний торт, наче почувала себе винною перед нами. В тому, що з нами теж могло трапитись подібне». У книзі такі життєві ситуації існують поряд із загадковими: як реальне сприймається видіння чоловіка колісниці із нареченою, що промчалася над ватрою, залишивши після себе слід.

Як бачимо, події назавжди закарбувалися у пам'яті Галина Пагутяк, щоб потім з'явитися у книжках.

Роман «Урізка готика» став своєрідним містком до книги «Уріж та його духи», тому що це спроба розкрити основні перипетії життя людей переважно у межах однієї місцевості, хоча згадуються і Винники, і Нагуєвичі, і Лукавиця... Авторка вдало вплітає у пейзажі зображення різноманітних ситуацій.

Осінні вечори мали б ототожнюватися із красою, спокоєм, натомість у творі шелест листя, подув вітру налаштовує читача на інший вимір реальності – паралельне існування цього світу та потойбіччя. Трагічний пафос посилюють пейзажі, котрим надається як позитивне, так і негативне значення: дерева втамовують біль, заспокоюють, дарують плоди, сприяють красі. Інше звучання мають спогади, пов'язані із приходом до героїні жінки: «Хоч світило сонце й було дуже тепло, знявся страшний вітер. Він пообривав доспілі яблука, майже пообтрясав горіхи». Авторка показує, як на природу можуть впливати люди, що володіють чарами.

Композиційно твір поділяється на частини із вдалими назвами, що ілюструють основну суть зображеного. Важливого значення Галина Пагутяк надає кольорам, що передають невлаштованість життя, страх, тривогу. Так, епітет «чорний» символізує страх, що був постійним супутником мешканців села, адже владарює зв'язок із темними силами за межовості: пан у чорному костюмі з блискучими гудзиками приносить нещастя, потім перетворюється на чорта. Чорні круки виступають вісниками смертей. Епізод із чорною каретою, чорними кіньми, паном, одягненим у чорне, спочатку сприймається жінкою як дійсність, а потім – «відрізнялось від реальності: якесь легке з розмитими контурами». Троє чоловіків у чорному, троє чорних коней, як і інші духи Урожа, матеріалізуються та зникають, дивуючи тих, хто їх бачив. Поява і зникнення чоловіка у чорному пов'язується зі смертю коня, на якому він їхав. Навіть використання білого, зеленого та жовтого кольорів не зменшує тривоги за долі людей.

Перед нами розгортаються розповіді, переважно не пов'язані сюжетом, відтак поступово створюється мозаїчна картина.

Для творів письменниці характерним є поєднання містичної реальності і сновидь, що збагачує сюжетну канву новими ілюстраціями подій. Так, синій чоловік («Сон про синього чоловіка») із лихими намірами забрати героїню й усіх, хто поруч із нею, не викликає у неї страху, а перевтілення його у синю пляшку, а потім знову на людину – констатація баченого. Вплив фаталізму на особистість розкрито у «Сні про час смерті», тоді коли Ісус у передбаченні смерті бабчиної сестри помилився на два дні, то циганка – на чотири роки – у смерть батька. Висновком таких автобіографічних деталей є те, що людина підвладна

передбаченням, програмуючи байдужість до життя. Отже, можна зробити висновок, потрібно жити так, щоб власною долею керувала сама людина, а не інші. «Сон про зелене просо» відображає тісний зв'язок поколінь. Розмаїття сновидь відображено у назвах: «Сон про напис у небі», «Сон про чорного чоловіка», «Сон про Бога» тощо.

Стильовою особливістю прози Галини Пагутяк є відсутність межі між містичним та реальним, згадати б, наприклад, історію про присутність чоловіка, що ввігнав ніж у серце: «Я закричала і прокинулася від гострого болю в самому серці» (В ілюструванні сновидінь відчувається вплив «Тлумачення сновидінь» Зигмунда Фрейда).

Галина Пагутяк – тонкий знавець обрядів поховання, демонології. Духи-привиди, чарівниці (а точніше – відьми), опирі існують на сторінках книги, сіючи небезпеку та неспокій.

Хто такі опирі і що значить «потяти», авторка дає ґрунтові тлумачення, на відміну від роману «Урізька готика». «Невідомо за допомогою яких магічних засобів опирі *потинають*. Зараз це слово перейшло в лексику звичайних людей. «Мене потинає» – означає вияв гніву... потяти – це відрізати людину чи тварину від джерела сили, приректи її на швидку смерть». Письменниця впевнена, що не тільки опирі «чинять» наглі смерті, а й місцевість.

Чи не забагато смертей у творі? Ось деякі назви «Зустріч із мертвими», «Сон про час смерті». Авторка зазначає: «Іноді мертвих можна побачити або почути» й резюмує: «Мертвим не можна приходити до живих! Лише на Святвечір» тощо.

Хтось засумнівається, чи варто взагалі про це писати, інший зниже плечима, дехто погодиться: якщо пишеться, то як бути інакше. А Ви як гадаєте?

У книзі знаходимо приклади, коли священик – опир, або у васильківському монастирі живе опир (ховається від спалення). Навіть мертві правлять службу уночі. Як бачимо, Галина Пагутяк руйнує традиційне уявлення про роль церкви як святого місця, де відбуваються таїнства, служби. Авторка вказує на появу деяких незвичних явищ та подій, зокрема коли церкву було збудовано на місці цвинтаря.

Історія села Уріж відображає світобачення Галини Пагутяк як історика, етнографа, фольклориста, літератора. Досліджуючи інші твори письменниці, можна визначити жанр книги «Уріж та його духи» як містико-реалістичний роман у новелах.

Варто зазначити, що твір призначений для підготовленого читача (за Умберто Еко, «зразкового читача»), здатного сприймати все написане як те, що справді відбувалося.

Одержано редакцією 17. 01. 2013 р.
Прийнято до публікації 25.01.2013 р.